

Phd értekezés tézisei

Dr. Elek Balázs

A vallomások befolyásolása a büntetőeljárásban

Miskolc, 2007.

1. A kutatás célja, feladata, módszerei

1.1. A kutatás célja, feladata

A vizsgálati célok meghatározása a kutatás indokaiból és az előzetes feltevésekből ered. Alapvető feladat ezen kérdéseknek tudományos eszközökkel történő feltárása, igazolása vagy gyengítése, továbbá az elemzett kategóriában a megalapozott elméleti és gyakorlati következtetések levonása, a bizonyítás fejlesztésével kapcsolatos tudományos ajánlások, a bizonyítási eljárásban hasznosítható javaslatok kimunkálása.

Az értekezés a személyi bizonyítás egy részterületének, a vallomások megbízhatóságát is alapjaiban érintő befolyásolás szerepének történeti szemléletű elméleti és gyakorlati feldolgozását tűzte ki célul a büntetőeljárásban.

A bizonyítási eljárásban a bírói meggyőződés, az ítéletek indokolása, és megalapozottsága, valamint az esetleges bírói tévedések terén csúcsosodó ellentmondások feloldásához, csökkentéséhez való hozzájárulás is a céljaim között szerepelt. Vizsgáltam, hogy a bírósági eljárásban a vallomások kialakulását sokszor döntően befolyásoló tényezők hatásait mennyire ismerik, és értékelik az egyes eljárásokban.

A dolgozat a történeti áttekintés, az általános elméletek és a gyakorlat elemzése mellett a társadalmi, gazdasági, és pszichológiai tudományos fejlődésből is eredő lehetőségek feltárására és a jövő feladatai vázolására összpontosít.

A tanúvallomás és a terhelti vallomás a büntetőeljárásban a legtöbbször igénybe vett bizonyítási eszköz, ami ezen részterület viszonylag teljes körű, önálló kutatásban történő feltárását indokolja. A jelenkor büntetőeljárásában a befolyásoló kérdésfeltevés, és annak következményei (pld. megváltozott emlékkép az objektív valóságról, így szubjektíve igaz, de objektíve hamis tanúvallomás, vagy végső esetben hamis beismerő vallomás), az ilyen kérdésekre adandó válaszok megtiltása, a kérdések rögzítési gyakorlatának bemutatására is töreksem.

A hazai bűnözésben az 1980-as évtized elejétől, közepétől bekövetkezett jelentős mennyiségi, főként pedig minőségi változások és ennek hatásaiként a megnövekedett bírósági tárgyalások szerepének a bemutatása a kihallgatások lebonyolítása, a kérdezéstechnika, és ezek rögzítése terén. Az eljárási törvény és a jogirodalom keveset foglalkozik az eljárási szabályok keretében végbemenő konkrét tennivalókkal, a bírósági kihallgatás taktikai kérdéseinek gyakorlati szabályaival, így a befolyás szerepével, és hatásaival a vallomások kialakulásában.

A dolgozat célja az egymást feltételező, egymásra épülő alkotmányos, anyagi és eljárásjogi alapelvek, valamint a bizonyítási elvek összhangjának biztosításához való közvetett hozzájárulás, az eljárásjogi alapelvek érvényesülésének elméleti megalapozása, és az új büntető-eljárásjogi törvény hatályosulásának elősegítése. Célom továbbá a bűnüldöző és igazságügyi szervek bizonyítási gyakorlatának közvetett támogatása, és a vizsgálatban felmerült elméleti, gyakorlati, tudományos, eljárásjogi problémák megoldásához, a bizonyítási nehézségek okainak a feltárásához, az akadályok szűkítéséhez, azok felszámolása elősegítéséhez való hozzájárulás is.

A dolgozat egyben annak összefoglalása, hogy milyen problémák jelentkeznek a személyi jellegű bizonyítási eszközök alkalmazása esetén az eljárási törvényben megjelölt befolyás hatására.

A kutatás fontos feladata a vallomások megbízhatóságával kapcsolatosan a pszichológus szakértő igénybevétele lehetőségeinek, és az ezzel kapcsolatos gyakorlat bemutatása.

Figyelemmel a bizonyítás szükségszerűen növekvő költségkihatásaira a pszichológus szakértő igénybevételének, mint költségvonzatú bizonyítási eszköz célszerűségének a feltárása is indokolt.

Tekintettel hazánk Európai Unióhoz való csatlakozására két eltérő bizonyítási rendszerű EU állam (Anglia és Németország) büntető-eljárásjogi rendelkezései alapján vázlatos nemzetközi kitekintés adására is törekszem, különös tekintettel az egyes országokban alkalmazott gyakorlat esetleges hazai meghonosítására.

A dolgozat végén kísérletet teszek arra, hogy következtetéseket vonjak le, és egyes javaslatokat, jogszabály módosítási ajánlásokat megfogalmazzak. A dolgozat terjedelmi korlátaira tekintettel nem vállalkozhattam a büntetőeljárásban érvényesülő egyéb befolyások szerepének feltárására. Az eljárás résztvevőinek célja végeredményben a hatóságok, és végső soron a bíró meggyőzése, befolyásolása. Ezzel a befolyással azonban részleteiben nem foglalkoztam, így például a szándékosan elkövetett hamis tanúvallomásokkal, vagy a tudatosan valótlan terhelti vallomással, mint a védekezés megengedett eszközével.

Az értekezés öt nagy egységre tagolódik. Az első a bírói meggyőződést, és annak indokolását vizsgálja, valamint ennek keretében azt, hogy abban szerepet játszik-e a vallomások kialakulását meghatározó befolyásolás, és egyéb részben pszichológiai ismereteknek a szerepe. A második nagyobb egység a vallomások kialakulását befolyásoló objektív és szubjektív tényezők vázlatos bemutatásával, a befolyásolás meghatározásával, és jellemzőinek összegyűjtésével foglalkozik. Ezen fejezetben elsősorban a tanúvallomásokra koncentrálok, de a legtöbb megállapítás a terhelti vallomásokra is érvényes. A következő fejezetben szükséges volt a hamis beismerő vallomást is előidéző befolyás szerepe miatt a hamis beismerő vallomásokat kiemelni. A negyedik szakasz már a bírósági eljárásra koncentrálok, és a tárgyalási gyakorlatot vizsgálja a kutatás témakörében. Indokolt volt a jellemző kérdésfeltevéseket, valamint az azokra adandó válaszok megtiltásának gyakorlatát bemutatni. Az ötödik nagyobb fejezetben a befolyásolás hatásait tudományos szakértelemmel a konkrét ügyekben is feltárni képes pszichológus szakértő perbeli alkalmazási lehetőségeit vizsgálom.

1.2. A kutatás módszerei

Az alkalmazott kutatási módszerek a következőkben összegezhetők:

A külföldi (angol és német), valamint a hazai jogtörténeti, jogszabályi anyag, illetve a hazai büntető-törvényeknek, büntető-törvénykönyv tervezeteknek elemzése és feldolgozása.

Az eljárásjogi, kriminalisztikai szakirodalom elemzése, feldolgozása. A bizonyítással kapcsolatos XX. századi hazai szakirodalom feldolgozása, az angol, és részben a német nyelvű kihallgatással, és befolyásolással kapcsolatos irányadó szakirodalom áttekintése. A

téma feldolgozásához a forrásmunkák között nem csupán a szorosan vett büntető eljárásjogi irodalmat dolgoztam fel, hanem segítségül hívtam a jogelméleti, és pszichológiai irodalmat is. A külföldi források közül kiemelten angol forrásokra támaszkodtam, mivel a perbeli befolyás szerepével hagyományosan elsősorban az angol ügyféli per irodalma foglalkozik.

Több megyére kiterjedően a bíróságok megyei büntető kollégiumvezetőinek segítségével a büntető kollégiumoktól, és a büntető ügyekben ítélező bíraktól adatokat, információkat szereztem be a kutatási témához kapcsolódóan.

Személyes konzultációt folytattam bűnügyekben eljáró, kihallgatásokat rendszeresen lebonyolító rendőrökkel, ügyészekkel, bírákkal, szakértőkkel

Büntető ügyek aktáit feldolgoztam különböző bíróságokon, amelyhez a megyei és ítéltáblai elnököktől kaptam kutatási engedélyt. A dolgozatban ezért konkrét bírósági határozatokra, és büntető ügyekre is hivatkozom. Figyelemmel arra, hogy nem feladata a dolgozatnak a konkrét büntetőügyek kritikája, ezért tartózkodtam az egyedi ügyekre vonatkozó esetleges kritikák megfogalmazásától.

Természetesen a kutatás során a közvetlen ítélezési tapasztalataimat is felhasználtam.

2. A kutatás indokai, feltevések

2.1 . A kutatás szükségessége, indokai

A kutatás szükségessége a következőkben foglalható össze:

2.1.1. A kutatást a jogállamiság követelményei, a törvényesség fejlesztése, a törvényes eljárás elméleti és gyakorlati biztosításához való hozzájárulás is indokolják.

2.1.2. A befolyásolásnak, mint a személyi bizonyítás egyik fontos, és jelentős része ismeretének gyakorlati létjogosultsága a büntetőeljárásban a nyomozástól kezdve a másodfokú tárgyalásig. A befolyás hatásáról szóló irodalom hiányosságai, annak elhanyagoltsága, elméleti kimunkátlansága, kidolgozatlansága adták jelen tanulmány megírásához a végső lökést.

2.1.3. Az objektív igazság feltárása, a meg nem engedett befolyásolástól mentes büntetőeljárás lefolytatása

2.1.4. A gyorsan fejlődő krimináltechnika kezdete óta a személyi bizonyítékok értéke jelentősen csökkent. Ezt a tendenciát erősítették a vallomások pszichológiájáról folytatott, kutatások és szakértői tevékenység, amely a vallomásokba vetett bizalmat sokszor jogosan megingatta. A személyi bizonyítékok felhasználása továbbra sem csökken, ezért a vallomások megbízhatóságának növelése, és az esetleges objektív igazsággal ellentétes bírói meggyőződések és döntések elkerülése érdekében is indokolt a kutatás.

2.1.5. A Büntető-eljárásjogi törvény rendelkezéseinek végrehajtásából adódó jogalkalmazási feladatok eredményes megvalósítása, esetleges jogalkotási, illetve jogalkalmazási ajánlások megfogalmazása.

2.1.6. A 9/ 1992 (I.30) AB Határozat rámutatott arra, hogy az anyagi igazságosság jogállami követelménye a jogbiztonságot szolgáló intézményeken és garanciákon belül maradva valósulhat meg. „Az anyagi igazság érvényesülésére” éppúgy nem biztosít (nem biztosíthat) alanyi jogot az Alkotmány, mint ahogy arra sem, hogy egyetlen bírósági ítélet

se legyen törvénytisztelő. Ezek a jogállam céljai és feladatai, amelyek megvalósulása érdekében megfelelő –elsősorban eljárási garanciákat nyújtó –intézményeket kell létrehozni, és az érintett alanyi jogokat garantálni. Ebbe a körbe tartoznak a vallomások megbízhatóságával, ezen belül a befolyásolással foglalkozó szabályok, melyek ismerete, fejlesztése, kidolgozása részben a bírákra kell hogy háruljon.

2.1.7. Gyakran hangoztatott tény, hogy mire az ügy tárgyalásra kerül, legtöbb ügyben jóformán minden eldőlt. A nyomozás világossá teszi, hogy mi várható a tárgyaláson, ahol a ténymegállapítás valamint az igazság feltárás módja igen alacsony hatásfokú. Ezen igazság feltárás hatékonyságának növelése, és eszköztárának gazdagítása is a kutatás szükségessége melletti érv.

2.1.8. Vizsgálandó, hogy a mai magyar jogtudomány kitört-e már a jogi gondolkodás pusztán logikus voltából és igénybe veszi-e az egyéb tudományokat, mint pld. a pszichológiát. Nagyon sok olyan törvénytisztelő van, ugyanis, amit érdemes lenne ismerni, alkalmazni, és esetleges hatásukat kivédeni a büntetőeljárásban. A dolgozat ehhez is megpróbál segítséget nyújtani.

2.2. Előzetes feltevések

A történelmi, elméleti, szakirodalmi és jogalkalmazási ismeretek alapján az előzetes feltevések a következőkben összegezhetők:

2.2.1. Történelmileg a korai "bizonyítási eljárásokban" a XIX. század közepéig, a klasszikus tanok érvényre jutásáig és az anyagi jog kodifikálásig a bírói meggyőződésnek nem volt szerepe.

2.2.2. A bizonyítás elmélete és gyakorlata a törvényesség tükré. Minden ezzel kapcsolatos torzulás jövátéhetetlen, drámai következményekkel jár, ami elvezethet a hamis beismerő vallomásokig.

2.2.3. A bizonyítási elméletek, a bizonyítási eljárások történelmileg változó, bár nem egyirányú és visszaesésektől kísért fejlődése tendenciájában a törvényesség szilárdulását tükrözi.

2.2.4. Az új büntető-eljárásjogi kódexnek a bizonyítással, bizonyíték források feltárásával, biztosításával kapcsolatos előírásai (a rögzítés módja, a rendőrség, a nyomozási bíró, az ügyész és a tanács elnöke vagy egyes bíró törvényben meghatározott konkrét feladatai stb.) a helyes jogalkalmazási gyakorlat kialakulásáig rendkívül bonyolulttá teszik a bizonyítási eljárást és gyakran megkérdőjelezhetővé a személyi bizonyítékforrások erejét, sőt hitelességét.

2.2.5. Feltételeztem, hogy kimutathatóan a védők gyakrabban alkalmaznak rávezető, befolyásoló kérdéseket, mint az ügyészek, és gyakrabban kell a tanács elnökének a feleletet védői kérdésekre megtiltani.

2.2.6. Feltételeztem, hogy a bírák nem ismerik a pszichológia tudományának azon jelenkori eredményeit, ami a munkájuk során az egyes eljárásjogi intézmények

alkalmazása során szükséges lehet, mint pld. a befolyásoló kérdésfeltevés megtiltása, vagy az ilyen kérdések alkalmazásának elkerülése. A bíróságok ritkán vesznek igénybe pszichológus szakértőt a vallomás hitelt érdemlőségének elbírálásához, aminek oka lehet az, hogy még az is nehézséget okozhat, hogy mit kérdezzenek, mert nem tudják, hogy milyen kérdésekben kaphatnak a munkájukat segítő válaszokat.

A bírósági eljárásban alkalmazható kérdezési technikák, kérdéstípusok szabályai, törvényszerűségei lényegében kidolgozatlanok a tudományos jogi irodalomban. A kriminalisztikai irodalomban kidolgozott tételek nem alkalmazhatóak maradéktalanul a bírósági eljárásban.

2.2.7. Feltételeztem kutatásaim kezdetén, hogy a bűnelkövetők a beismerő vallomásaikat különböző motivációkból teszik meg, de közben (legalábbis egy jelentős részük) igyekeznek megőrizni azt az énképet, amivel saját maguknak, családtagjaiknak, ismerőseiknek, illetve a kívüljár felé azt tudják érzékeltetni, hogy valójában becsületes emberek. Feltételeztem, hogy ilyen magyarázatokat keresnek utólag a bűnelkövetésre, és az ilyen magyarázatok megtalálásához nyújtott kihallgatói segítség vagy befolyás a beismerő vallomás (esetenként a hamis beismerő vallomás) megtétele irányába terelheti a terhelteket.

2.2.8. Feltételeztem, hogy a bíróságok nem vagy alig alkalmazzák az eljárásjogi törvénynek az előírásait a meg nem engedett befolyásoló kérdésfeltevés megtiltására, sőt az ilyen kérdéseket sokszor maguk alkalmazzák, aminek a megtiltására valódi biztosítékot nyújtó eljárásjogi lehetőség nincsen.

2.2.9. Feltételeztem, hogy a bírák és az ügyvédek között létezik egy kollegiális kapcsolat és ebből sok minden következik. Rendszerint mind a két oldal tudja, hogy a folyamatos jó kapcsolat miatt vissza kell fognia magát. A befolyásoló kérdésfeltevés megtiltása érdekében történő közbeszólás hiánya részben ennek, részben a nemtörődömségnek, részben az ehhez kapcsolódó szakmai ismeretek hiányának fogható fel.

2.2.10. A bírónak ismernie kell azokat a lehetséges körülményeket, amelyek a beismerő vallomás elfogadását megkérdőjelezhetik. Feltételeztem, hogy a hatóság által alkalmazott kényszerítésen túl sok egyéb tényező, így a helytelen nyomozási kihallgatási módszerek, a törvényben előírt ún. „Miranda figyelmeztetések” nem megfelelő alkalmazása, és a jogok gyakorlásának és a vallomás jelentőségének, és lehetséges következményeinek hamis felvázolása is vezethet hamis beismerő vallomáshoz. Feltételeztem, hogy a beismerő vallomás megszerzése érdekében kifejtett hatósági fizikai kényszer, és erőszak fokozatosan átalakul olyan pszichológiai módszerek alkalmazásába, amely esetenként a pszichikai kényszer szintjét is eléri.

2.2.11. Annak, hogy mi számíthat pszichikai túlkapásnak egy kihallgatás során, szinte végtelen lehet az értelmezési lehetősége. A keretek pontos meghatározása végső soron Magyarországon is a bíróságok feladata lesz, és ezen írás ehhez a munkához is kívánt némi segítséget nyújtani.

3. A kutatás tudományos eredményeinek összefoglalása

3.1. A hipotéziseinek bevalása, és a kutatás egyes következtetéseinek összefoglalása

Történelmileg egyértelmű megállapítás tehető arra, hogy a korai „bizonyítási eljárásokban” a XIX. század közepéig, a klasszikus tanok érvényre jutásáig és a kodifikációkig a bírói meggyőződésnek a tortúra megszüntetéséig nem volt jelentősége. Azt követően, hogy a bírói meggyőződés megjelent a jogi gondolkozásban, kezdtek érvényre jutni azok a pszichológiai tényezők, amelyek azt részben alakítják. Ez a XIX. század végére, a XX. század elejére tehető. Egy két úttörő kivételtől eltekintve ekkortól kezdenek tudományos jogi munkák is foglalkozni pld. a vallomásokra ható befolyás szerepével.

A dolgozatomban alapvetően a befolyás hatásait vizsgáltam a vallomások kialakulására, illetőleg azt, hogy ezen hatásokat a bírói meggyőződés és a jogalkalmazói gyakorlat mennyiben tudja figyelembe venni. A büntetőeljárásról szóló törvénynek a bizonyítással, és ezen belül a kihallgatással foglalkozó fejezetei a nyomozástól kezdve a másodfokú tárgyalásig érintik a vallomásokra ható befolyás szerepét, bár a törvény annak pontos fogalmát nem határozza meg, így elsősorban a magyar nyelvben értett általános jelentéséből kell kiindulnunk.

3.1.2. A Strassbourgi bíróságnak az ítéletei hatására számos tagállam kénytelen volt jelentősen változtatni eljárási törvényén és törvénykezési rendszerén, és gyakorlatán.

Arra nincs garancia, hogy a büntető ítélet minden esetben a valós tényállást írja le és arra sem, hogy az mindig megfelel a materiális igazságosság követelményének. Követelmény viszont, hogy a törvényhozó olyan szabályokat fogalmazzon meg, és a jogalkalmazók olyan gyakorlatot alakítsanak ki, amelyek eleget tesznek a tisztességes eljárás elvének. Ebbe a körbe tartozik a pszichikai kényszer megítélése az eljárás bármely szakaszában, melynek egyes esetekben részeként foghatjuk fel a Be. által is tilalmazott befolyásoló kérdésfeltevés tilalmát.

3.1.3. Az elmúlt évtizedekben a mennyiségében, és minőségében, eszközeiben, módjaiban megváltozott bűnözés egy új kihívást jelentett a büntetőeljárás számára. Különösen a hagyományos szerepkörben megmaradt bírósági tárgyalás nem tud korszerűen megbirkózni a megnövekedett terhekkel.

A bíróságon tett vallomások a legtöbbször már ismételt vallomások, és a vallomásoknak is a rekonstrukciójáról beszélhetünk, de mindig meg van az esélye annak, hogy új bizonyítékok is előkerülhetnek. Úgy vélem, hogy a bíró élet és tárgyalási tapasztalatán kívül a bírósági kihallgatásoknak és a pervezetésnek az elméleti és gyakorlati tudományos alapjait is ki kellene munkálni, mert a nyomozásra kialakított kriminalisztikai szabályok és törvényszerűségek nem alkalmazhatóak változtatás nélkül.

Azokban az ügyekben, ahol az ügyész nincs jelen a tárgyaláson, a Be. 342.§ (2) alapján a vádat az ügyész helyett a bíró ismerteti, és szükségszerűen ő teszi fel azokat a kérdéseket is, amelyeket az ügyésznek kellene, hiszen a bírói, és ügyészi szerep összeegyeztethetetlen. A védő jelenléte sem mindig kötelező a tárgyaláson, így szükségszerűen következik az, hogy nem fog pártatlannak látszani, és ahelyett, hogy arra ügyelne, hogy a Be. 290. és 293.§ alapján ne tegyenek fel a felek befolyásoló kérdést, ezt sokszor a bíró teszi meg.

A bírósági gyakorlat a közvetlenség elvét szűken értelmezi, és feladatának inkább azt tekinti, hogy a nyomozás során tett vallomásokat ellenőrizze. Az ellenőrzés során a korábban tett vallomás tartalmát tekinti irányadónak és minden attól való eltérést igyekszik megcáfolni, illetve elvetni. Ha valaki mégis kitart a tárgyaláson tett vallomása mellett, rendszerint ki kell oktatni, hogy ezzel a nyomozót vádolja bűncselekmény elkövetésével, és a hamis vádnak is következményei lehetnek. Ez a gyakorlat nem vesz tudomást az

emberi emlékezet felejtésre, módosulásra, és befolyásolásra vonatkozó törvényszerűségeiről.

3.1.4. Úgy vélem, hogy büntető ítélkezési gyakorlatunkban változásnak kell következnie abban a vonatkozásban, hogy a vallomások értékelése a tapasztalati úton elsajátított és inkább intuitív, ösztönös tevékenységből a tudományos eredményekre támaszkodó tudatos, kritikai, ellenőrző, mérlegelő tevékenységgé váljék. Ebben a bíró által is megszerezhető és rendszerint a perben elegendő általános pszichológiai ismereteken túlmenően egészen kivételes esetekben a pszichiáter szakértő mellett pszichológus szakértő bevonása is segíthet. Változatlanul érvényben kell maradni annak az alapelvnek, hogy a bíróság a szakértő megállapításait ellenőrizni köteles és a szakértő véleményét csak akkor fogadhatja el, ha annak indokai helytállóak és a bíróság észszerű meggyőződését megalapozzák.

Lényegében nem alkalmazzák a bíróságok a Be. 290., és 293. § előírásait a meg nem engedett befolyásoló kérdésfeltevés megtiltására, sőt ezt sokszor maguk alkalmazzák, aminek a megtiltására valódi biztosítékot nyújtó eljárásjogi lehetőség nincsen. A felek számára nem adott olyan eljárási garancia, amely ilyenkor időben, hatékonyan lehetővé tenné a helytelen, és elfogultságot még nem megkérdőjelező kérdés megtiltását.

A szaktudományok között még mindig nehéz az átjárás és a tudósok, valamint a gyakorlati szakemberek óvakodnak attól, hogy más tudományterületre átmerészkedjenek és más szemlélettel, szempontokkal gazdagítsák azt. A kriminalisztika tudománya már felhasználja a pszichológia eredményeit eljárásjogi intézmények alkalmazásánál a nyomozás során, azonban a bírósági eljárásban ez még nem vagy alig történt meg.

Pusztán a józan ész és a logikai készség nem elégséges a bizonyítékok értékelésénél, de kizárólag pszichológiai módszerek sem alkalmasak a tényállás megállapítására. Az egyes pszichés funkciók, mint érzékelés, emlékezés, figyelem és képzelet és személyiség struktúra, és az ezeket befolyásoló tényezők feltárása és értékelése számos adatot szolgáltat a nyomozóhatóságoknak és bíróságoknak, amelyek megkönnyítik a felderítést és a helyes ítélet kialakítását.

A valóság rekonstruálása terén a feltétlenül téves útra jut ugyanis a bíró, ha a vallomás szövegét tartalmának, az abban foglalt megállapításoknak kritikája nélkül fogadja el és nem ellenőrzi részletesen azokat a körülményeket, amelyek között a tanúk tudatában a jelenség visszatükröződése létrejött, megrögződött, a tudomását tartalmazó nyilatkozat a büntetőügyben eljáró hatóságok előtt megtörtént.

A bírák ismeretanyagává kellene tenni a hasznosítható társadalomtudományok eredményeit. Ezáltal biztosítani lehetne, hogy a bíró a tényállás megállapítási kötelezettségének ezek ismeretében és felhasználásával tegyen eleget.

Érdemes lenne a jogászképzés során, és a bírák továbbképzésében, valamint az ítélkezés irányításában nagyobb súlyt fektetni pszichológiai ismereteknek a bizonyítékok értékelésére vonatkozó következmények, kívánalmak körében.

A személyi jellegű bizonyítási eszközökből is lehet megfelelő, és hiteles bizonyítékot szerezni, azonban úgy vélem, hogy a vallomások kialakulásának törvényszerűségeinek ismeretében is akkor jár el helyesen a bíró, ha a végső döntésig, sőt az esetleges perújítási eljárásban is a kétely, és nem a csálhatatlanság tudata él benne. A hiteles vallomás

megszerzésére ugyanis csak törekedni lehet, de teljesen kizárni a tévedést a személyi jellegű bizonyítékoknál nem lehet.

A dolgozatban vázolt egyes törvényszerűségekre rendszerint nem figyelnek a bíróságok a mérlegelésük során, és egy tanút vagy szavahihetőnek, vagy szava hihetetlennek bélyegeznek anélkül, hogy a vallomásaikban meglévő értékes elemeket felhasználnának.

A pszichológiai ismeretek jelentősége az, hogy képessé teszi a bírót arra, hogy ne pusztán logikai szemlélettel közelítsen a vallomásokhoz, hanem azok részletes elemzése útján felismerje a valótlanságot, a hibákat, a torzításokat, és a befolyás hatását, valamint megértse azt, hogy egy vallomás, védekezés mögött milyen lelki jelenségek játszódnak le, és az valójában mire irányul.

Arra kell törekedni, hogy a bíró is legyen képes megítélni mikor van szükség szakpszichológus bevonására, tudjon együtt működni a pszichológussal, és számára anyagi és eljárásjogi szempontból az ügyet előrébbvivő kérdéseket meg tudjon fogalmazni.

Az érzékszervek munkájának bonyolult kölcsönhatását, a környezeti tényezők szerepének sokoldalúságát a hatóság tagja nem ismerheti eléggé pontosan, ezért ezen jelenségek magas szintű ismeretének birtokában adott pszichológiai szakértői vélemény felhasználásával a bírói mérlegelés is megalapozottabbá válhat.

Ahhoz, hogy fel tudjon kérdéseket tenni a pszichológus szakértőnek, tudnia kell azt, hogy milyen eredményei vannak az általa nem ismert tudománynak, amit a büntetőperben fel tud használni. Ezen ismeretek nélkül még a kérdésfeltevés is nehézséget okoz.

3.1.5. A kutatás egyértelműen kimutatta, hogy a bírósági eljárásban lényegében nem alkalmazzák a bírák a befolyásoló kérdésfeltevés, és az arra adandó válaszok megtiltásának szabályait. A kutatás tapasztalatai szerint nem azért nincsen sok adat a befolyásoló kérdésfeltevésre, mert ez a hazai büntetőeljárásban nem létező probléma.

Bár feltételeztem kutatásom kezdetén, hogy a védők helyzetükből adódóan gyakrabban alkalmazznak meg nem engedett kérdéseket, és a pervezető bírácoknak gyakrabban kell az erre adandó válaszokat megtiltani, ezt nem igazolta a kutatás. Más kutatásokkal egyezően azt tapasztaltam, hogy a büntetőperben a védelem jellemzően passzív, és a bíró az elsődleges kérdező a tárgyaláson, és nem mutatható ki a védelem részéről fokozott befolyásolásra irányuló törekvés.

A befolyásoló kérdésfeltevés megtiltása érdekében történő bírói intézkedés hiánya részben a bírák és az ügyvédek, ügyészek közötti kollegiális kapcsolatnak, részben a nemtörődomségnek, részben az ehhez kapcsolódó szakmai ismeretek hiányának fogható fel.

Abból következően, hogy a bíró az elsődleges kérdező a tárgyaláson, előfordul, hogy befolyásoló hatású kérdéseket éppen ő tesz fel a vádlottnak vagy a tanúnak. A bírót azonban nem illik vagy nem érdemes figyelmeztetni, és félbeszakítani azzal, hogy tegye fel máshogy a kérdését, mert az meg nem engedett befolyást tartalmaz, és egyben tiltja meg a saját kérdésére a válaszadást. Általában az indítványok megtételére is csak a bírói kérdések feltétele, és megválaszolása után volna lehetőség.

Véleményem szerint a bírói tárgyalásvezetői gyakorlat megváltoztatására lenne szükség. Nagyobb teret kellene adni a feleknek, és engedni, hogy a Be. 295.§ rendelkezései szerint a tanút az ügyész illetőleg a védő hallgassa ki.

A bírósági eljárásban alkalmazható kérdezési technikák, kérdéstípusok szabályai, törvényszerűségei lényegében kidolgozatlanok a tudományos jogi irodalomban. A kriminalisztikai irodalomban kidolgozott tételek ugyanis nem alkalmazhatóak maradéktalanul a bírósági eljárásban.

A befolyásoló vagy szuggesztív kérdések nyelvtanilag az eldöntendő és a választó kérdéstípusba sorolhatóak.

3.1.6. A bírának tudomással kell bírniuk a gyanúsítottak vallomástételre bírásának esetleges helytelen megközelítéseiről, függetlenül attól, hogy ez milyen gyakran, vagy ritkán fordulhat elő. Csökkentheti a téves ítéletek esélyét, ha a kihallgatások célja az igazságkeresés és nem a beismerő vallomás megszerzése.

Beismerés estén vizsgálni kell, nincsenek-e a beismerés iránt kétséget támasztó bizonyítékok. A beismerés is csak egy bizonyíték, amelynek a helyességét a bírói mérlegelés kell, hogy eldöntse. Ehhez természetesen a bírónak ismernie kell azokat a lehetséges körülményeket, amelyek annak elfogadását megkérdőjelezhetik, ugyanis a hatóság által alkalmazott kényszerítésen túl sok egyéb tényező is vezethet hamis beismerő vallomáshoz, mint pld. a dolgozatomban feldolgozott befolyásolás is. A helyesen alkalmazott ún. „Miranda figyelmeztetések” csökkenthetik a kihallgatás befolyásoló erejének negatív hatásait.

Sok bűnelkövető ésszerűsíti tetteit, így igazolva a különböző hibáit. Az ésszerűsítés hihető magyarázatot kínál a terheltek tetteire, amikor kedvező képet mutat róluk a cselekedeteik jó fényben való feltüntetésével. Hasonló jelenség a felelősség áthárítása másokra, ami úgy jelent mentséget egy cselekedetre, hogy a vádakát másra irányítja. A beismerő vallomás motivációinak megismerése azért is fontos, mert a kihallgatási technika megtervezéséhez, valamint a nyomozás során alkalmazott kihallgatási technikák és módszerek, és azok hatásainak felméréséhez is támpontot jelenthetnek.

A kutatásban leírt jelenséget használhatják ki azok a kihallgatók, akik empátiát sugározva a bűn minimalizálására törekszenek a beismerő vallomás megszerzése érdekében. A bűn minimalizálása a kihallgató részéről olyan pszichikai nyomásnak is minősülhet, ami hamis beismerő vallomáshoz vezethet.

A jövőben remélhetőleg, a hangkazettás, vagy videó kamerás kihallgatások elterjedésének köszönhetően, további vizsgálatokat lehet végezni a hamis vallomások körüli homályos pontok feltérképezésének érdekében. További kutatások talán előmozdíthatják a megfelelő törvényhozást is a megkérdőjelezhető vallatási taktikák szabályozásában. A kihallgatások rögzítése segítség lehet abban, hogy a nyomozási kihallgatások vizsgálatakor a kutató ne a sötétben tapogatózzon, és a helytelen kihallgatási módszerek is csökkenjenek.

3.1.7. A vizsgált német büntetőeljárási szabályokkal a hatályos eljárási törvényünk sok lényegi hasonlóságot mutat. Az angolszász eljárási rendszer lényegesen más elvekre és szabályokra épül, amiből következik az is, hogy lényegesen nagyobb, és kidolgozottabb a befolyásoló kérdésfeltevésnek a szakirodalma. A hagyományok és a jogi kultúra eltérései a jogrendszerünkől azonban az egyes részkérdésekben is bizonytalanná, és eredménytelenné

teheti az ott kialakult és bevált módszerek átvételét, de hiba a máshol szerzett tapasztalatok figyelmen kívül hagyása és a teljes elzárkózás is.

3.2. A kutatás eredményei alapján általam szükségesnek tartott jogszabályi ajánlások megfogalmazása.

3.2.1. Jogalkotási hibának tartom azt is, hogy a feleletre útmutatást tartalmazó kérdés feltevését csak a tanú esetében tilalmazza konkrétan a jogszabály a nyomozás során. (Be. 181.§ (1) bekezdés) Ennek semmilyen elfogadható indokát nem látom, ezért ezt úgy vélem, hogy csak jogszabály módosítással lehetne orvosolni, hogy ez a terhelt kihallgatására is legyen előírás. (Be. 180.§ (1) bekezdés)

3.2.2. A büntetőeljárás nyomozási szakaszában nincs általános, és határozott tilalom a befolyásoló kérdések feltevésére, mint a bírósági tárgyaláson a Be. 290.§ (3) bekezdésében, és a Be. 293.§ (2) bekezdésében.

Természetesen a Be. 180.§ (1) bekezdésében, és a Be. 181.§ (1) bekezdésében tilalmazott kérdések a befolyás körébe tartoznak, de úgy vélem, hogy nincsen olyan krimináltaktikai érv, amely a befolyásoló kérdések teljes tilalmát szükségtelessé tenné a nyomozás során. A befolyásoló kérdések veszélye nem kisebb, hiszen ekkor történik meg az eljárás során elsőnek a történetek felidézése, és a későbbi kihallgatásokon már lehet, hogy nem is az eseményekre, hanem a korábbi vallomásra próbál meg a vallomást tevő visszaemlékezni. Ebben a kérdésben is indokoltnak találom a Be. módosítását a befolyásoló kérdésfeltevés teljes tilalmát előírva már a nyomozás során foganatosított kihallgatásokra is.

3.2.3. Úgy vélem, hogy a pszichológia tudomány eredményeinek a felhasználására szükség van a büntetőperben a vallomások megbízhatóságának értékeléséhez is, amihez jogszabályi módosításra lenne szükség az egyértelmű joggyakorlat kialakítása érdekében. Ez aránytalan idő és költségkihatással nem jár.

A szakértő előtti eljárásban garanciális okból érvényesül a terheltnek az a joga, hogy nem köteles a hozzá intézett kérdésekre válaszolni. A tanú, és a sértett esetében nem ilyen egyértelműen fogalmaz a törvény, de a szakértői eljárásban való közreműködésre irányadók a vallomástétel akadályaira vonatkozó rendelkezések. Így a mentességi joggal élő sértett az adatszolgáltatási köteletségének teljesítését jogosan megtagadhatja. Ezzel a szabályozással természetesen egyetértek.

A pszichológia tudományának jelenkori eredményei egyértelmű felhasználhatósága érdekében helyesebb megoldásnak tartanám, ha a törvény a mentességet nem élvező tanúknál, és a sértettnél a pszichológus (esetleg pszichiáter, és elme) szakértőknél az adatszolgáltatás mellett az egyéb válaszadási kötelezettséget is előírná. Az adatszolgáltatásnál lényegesen bővebb fogalom a kérdésekre történő válaszadás. E nélkül a vallomás szavahihetőségére nem lehet szakértőt igénybe venni.

A terhelt esetében ilyen kötelezettséget nem írhat elő a jogszabály, mert az önvádra kötelezés tilalmába ütközne.

Az exploratio során adott válaszokból megfogalmazott „vélemény” felhasználásának elvileg nincs törvényi akadálya. A pszichológus szakértő előtt a kérdéses bűncselekménnyről tett nyilatkozata a terheltnek közvetlenül nem használható fel, azonban a szakértőnek az ezen nyilatkozat alapján adott véleménye már igen. A pszichológus szakértő sokszor a vallomás hitelt érdemlőségéről, élményszerűségéről ad véleményt, így egyértelmű a logikai törés. Véleményem szerint megoldást jelenthetne, ha egyértelmű törvényi rendelkezés lenne a poligráfos vizsgálathoz hasonlóan arról, hogy a terhelt beleegyezése nélkül a vallomása pszichológus szakértő alkalmazásával nem vizsgálható.

Beleegyezése esetén a szakértő kérdéseket tehetne fel a bűncselekménnyel kapcsolatban is, és nem lenne akadály a szakértői vélemény felhasználásának. Természetesen hasonló rendelkezés a sértettek, tanúk vallomásának vizsgálatánál is indokolt lenne.

3.2.4. Többször hangoztatott probléma, hogy a pszichológiai szakértői kikérdezés (exploratio) során adott válaszok akkor is befolyásolják a bírót, ha arra közvetlenül nem is hivatkoznak az indokolásban. Abban az esetben, ha nincs külön terhelti beleegyezés a terheltre irányadó ún. „Miranda figyelmeztetések” ismeretében arra, hogy a szakértő előtt tett nyilatkozata is felhasználható bizonyítékként, akkor jogszabályi módosítással kellene arról rendelkezni, hogy a terheltnek a bűncselekményre vonatkozó válaszai nem kerülhetnek be a szakvéleménybe, és azokat a hatóságnak sem szabad továbbítani. Ezen javaslatom pszichológus szakértőnél a Be. 108.§ (8), és 108.§ (2) bekezdés a) pontjaira vonatkozik. A jelenlegi szabályozás mellett ugyanis az inkvizitórius illetve vegyes rendszer hagyományain felnőtt bírák, és a hatóságok egyéb tagjai a felkészülés keretében akkor is átolvassák a terhelti nyilatkozatot, ha azt elvileg nem használhatják fel, és az a döntéseiket a jogalkotó szándékával ellentétesen befolyásolja is.

4. A kutatási eredmények gyakorlati és elméleti hasznosítása, hasznosíthatósága

Az előzetes vélelmek szerint a kutatási eredmények öt fő területen hasznosíthatók.

4.1. A kutatási eredmények közvetve elősegíthetik a bizonyítással összefüggő elméleti kérdések tisztázását.

4.2. Szerepük lehet a bizonyítás elmélettel és a bizonyítékok értékelésével kapcsolatos tudományos viták megalapozásában.

4.3. A büntető-eljárásokban a bizonyítás, a bizonyítékok beszerzése, biztosítása és értékelése körében jelentkező elméleti és gyakorlati problémák feltárásával a törvényesség szilárdításához, a bűnügyek megalapozottabb bizonyításához, a megalapozatlan vádemelés, és a bírói tévedések elkerüléséhez való hozzájárulás.

4.4. Figyelemmel a jogszabályi ajánlásokra, az eredmények hasznosítása a jogalkotásban is kiemelt szerepet játszhat.

4.5. Az új tudományos eredmények gyakorlati hasznosításán és a szemléletformáláson túl szerephez juthatnak az egyetemi büntető-eljárásjogi oktatásban.

5. A szerzőnek a témában megjelent publikációi

1. A hamis beismerő vallomás. Kontroll (megjelenés alatt)
2. False confessions. Debreceni Jogi Műhely (megjelenés alatt)
3. A pszichológus szakértő egyes alkalmazási lehetőségei a tanúvallomások értékelésében a büntetőeljárásban. Ügyészek Lapja 2007. 5. sz. 25-33. o.
4. A befolyásoló kérdésfeltevés a büntetőeljárásban. In.: Farkas (szerk.): Tanulmányok Dr. Dr. H.C. Horváth Tibor professor emeritus 80. születésnapja tiszteletére. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2007. 255-279. o.

5. A hamis beismerő vallomást eredményező befolyásolás a büntetőeljárásban. Debreceni Jogi Műhely, IV. évfolyam, 2. sz. 2007. 04. 01.
6. Könyvajánló. D.L. Schacter: Az emlékezet hét bűne Hogyan felejt és emlékszik az elme Bírák Lapja 2007.
7. Gerőcz Kálmán 1888-1965 Büntetőjog-Jogbölcselet-Kriminálpszichológia. In: P. Szabó Béla (szerk.) Historia Facultatis Iuridicae III. A Debreceni Tudományegyetem Jogtanárai (1914-1949) II. Kiadja a Debreceni Egyetem Állam- és jogtudományi Kara, Debrecen, 2006. 53-68. o.
8. Terhelti védekezések jogi és pszichológiai szempontú értékelése az adminisztratív csődbüntett köréből. Debreceni Jogi Műhely, III. évfolyam, 3. sz., 2006. 07. 01. www.jogimuhely.hu, Társ szerző Hajdú Krisztina
9. Pszichológiai ismeretek a vallomások értékelésében a büntetőeljárásban. Bírák Lapja, 2006. 1. sz. 68-80. o.
10. A téves ténymegállapítás egyes pszichológiai aspektusai. Debreceni Jogi Műhely, III. évfolyam 4. sz., 2006. 10. 01. www.jogimuhely.hu
11. A nyomozhatóság jelentése a bizonyítási eljárásban. In: Az új büntetőeljárási törvény első éve. Debreceni Konferenciák IV. Debrecen, 2005. 21-32. o.
12. Pszichológiai szempontok a tanúvallomások értékelésében. Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis IV. 2004. 33-48. o.
13. A tanúk és vádlottak kihallgatásának egyes pszichológiai és jogi kérdései. Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai IV/1. 2004. 157-184. o.
14. A kihallgatásról készült rendőri jelentés a bizonyítási eljárásban. Ügyvédek Lapja, 2003. 4. sz. 25-31. o.
15. A gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények egyes gyakorlati kérdései. In.: Nyári K. (szerk.): Az erőszak ne legyen az életforma része! Partnerek vagyunk a gyermekbántalmazás megelőzésében! Kiadó: Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 2003. 137-150. o.
16. Die Rolle der Psychologie im Strafprozess. Doktoranduszok Fóruma Miskolc, 2003. 94-99.o.
17. A gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények egyes gyakorlati kérdései. A Civil Bünmegelőzés Országos Konferenciái 2003. 137-150. o.
18. Büntető igazságszolgáltatás a Rákóczi-szabadságharc idején. A Rákóczi-szabadságharc és közép Európa. Tanulmányok a Rákóczi szabadságharc kezdetének 300. évfordulójára. Sárospatak, 2003. 193-191. o.
19. A gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények büntetőjogi megítélésének egyes gyakorlati kérdései. Börtönügyi Szemle 2003. 4. szám 19-26. o.
20. Die Rolle der Zeit in den Strafprozess (Wirtschaftsdelicte). Doktoranduszok Fóruma, Miskolc, 2002. 74-77. o.
21. Vádlotti védekezések az adminisztratív csődbüntett köréből. Bírák Lapja, 2002. 2. sz. 72-76. o.
22. Jogértelmezési kérdések a felszámolás eredményének meghíúsításával járó csődbüntett miatt indult büntetőeljárások kapcsán. Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium, Tomus: 2/1 Miskolc, 2002. 209-223. o.
23. Minden út a bíróságra vezet. In: Mihályi-Beznicza (szerk.): Előadások az Igazságügyi Fiatalok Szakmai Konferenciáján. Kiadó: Zala Megyei Bíróság, Zalaegerszeg, 2001. 28-31. o.

Phd thesis

Dr Balazs Elek

Influencing of testimonies and confessions in the criminal procedure

Miskolc, 2007

1. Aim, task and methods of the research

1.1. Aim and task of the research

Definition of the investigational aims derives from the reasons of the study and the preliminary assumptions. The fundamental task is – using scientific methods – to explore, justify or query these issues, furthermore to draw justified theoretic as well as practical consequences in the analysed category, finally to elaborate scientific proposals relating to the development of taking evidence and recommendations utilizable in the criminal procedure.

The aim of this thesis is to prepare from a historical aspect a theoretic and practical analysis of a smaller segment of personal means of evidence: the role of influencing, which fundamentally affects the reliability of testimonies and confessions.

Contribution to reducing inconsequences relating to the conviction of the judge, justification and well-foundedness of the verdicts during the criminal procedure is also one my aims. I analysed how profoundly the judges know and evaluate the effect of factors often crucially influencing the testimonies during the criminal procedures.

This thesis is a historical overview; beside analysing general theories and practice it focuses on exploring potentials originating from social, economic and psychological scientific development and on outlining future tasks.

Testimonies and confessions are the most commonly used means of evidence, which justifies the exploration of this area in an extensive, independent research. In the criminal procedure of present time, influencing questioning and its effects (for example altered memories about reality thereby subjectively true but objectively false testimonies or even false confessions) forbidding of responses to such questions, this study also aims to present the practice of recording questions.

Since the beginning and middle of the 1980's a significant quantitative and mainly qualitative change took place in crimes in Hungary. As a consequence, more judicial trials were conducted the role of which in interrogations and techniques of questioning is also a main topic of this thesis. Procedural law and legal literature do not deal much with particular tasks during the procedural rules, practical rules of tactical questions and consequently the role of influencing and its effects on testimonies and confessions.

The objective of this thesis is an indirect contribution to providing harmony of constitutional, substantive and procedural regulations as well as principles of taking evidence, furthermore a theoretical establishment of the enforcement of procedural principles, finally contribution to the enforcement of law of criminal procedure. A further objective is an indirect support of the practice of taking evidence by law enforcement organisations and judicial institutions as well as contribution to promote the solution of theoretic, practical, scientific and procedural problems encountered during the analysis, to explore reasons of difficulties in producing evidence, to reduce and liquidate obstacles.

This thesis also summarizes the problems occurring during the use of personal means of evidence under the influence denoted in the procedural law.

A significant task of the research is to present the possibility of employing a psychologist to check the reliability of testimonies as well as the prevailing practice.

As employing a psychologist inevitably increases the expenses of judicial trials the exploration of the effectiveness of this new means is reasonable.

Considering Hungary's accession to the EU the study also aims at giving a schematic international overview based on the different procedural rules of two EU states (Great Britain and Germany), with special regard to the possible establishment of the practice used in the different countries in Hungary as well.

At the end of the thesis I try to draw consequences and make proposals for altering certain laws and measures. Due to the limited space I could not undertake to explore other influences prevailing in the criminal procedure. The aim of those participating in the procedure is to convince and influence the judge. However I did not deal with this influence such as voluntary perjuries or deliberately false confessions as lawful means of the defense.

The thesis is divided into five main chapters. The first examines the conviction of the judge as well as its justification; and also the fact whether the influencing of testimonies and the role of psychological knowledge bears a part in it. The second, more extensive chapter deals with the objective and subjective elements influencing testimonies and confessions, defines what influencing is and specifies its main characteristics. This chapter mainly concentrates on testimonies but most statements are also relevant to confessions. In the subsequent chapter – due to their influencing character – the false confessions were highlighted. The fourth chapter concentrates on the juridical procedure and examines the practice in this context. It was justified to describe the characteristic questionings as well as the practice of prohibiting response to such questions. The fifth chapter takes a closer look at the possibility of employing a psychologist able to explore the effects of influencing even in concrete cases.

1.2. Methods of the research

The methods of the research can be summarized as follows:

Analysis of foreign (British and German) as well as the Hungarian legal history and rules of law, effective and draft penal codes.

Analysis of literature on procedural law and criminology. Analysis of twentieth century literature related to production of evidence, partly an overview of German literature on interrogation and questioning. Not only the material closely related to the procedural law has been analysed but also the literature on the theory of law and psychology. Among foreign literature mainly the British has been selected as the role of influencing during the trial is traditionally dealt with in British legal literature.

With the assistance of criminal college leaders of several counties a number of data and information have been collected from judges conducting trials in particular cases related to the theme of the research.

I had discourses with policemen, prosecutors, judges and experts regularly proceeding in criminal cases and making interrogations.

Files of criminal cases were analysed in the different courts permission for which I received from chairmen of county tribunals. Consequently, concrete verdicts and criminal cases are cited in the thesis. With regard to the fact that critical approach to the actual criminal cases cannot be a task of the thesis no critiques are drawn in the paper.

As a matter of fact, my own adjudicative experiences were also incorporated in the research.

2. Reasons for the research, assumptions

2.1 . Necessity and reasons of the research

Necessity of the research can be summarized as follows:

2.1.1. The research is also justified by the requirements of the rule of law, the development of legality as well as the contribution to providing lawful procedure both in theoretical and in practical sense.

2.1.2. Practical justification of influencing as an important segment of personal means of evidence in the criminal procedure from the investigation to the second trial. Deficiencies of literature on the effects of influencing, its neglect and the lack of theoretical elaborateness gave a final kick to preparing the present thesis.

2.1.3. Exploration of the objective truth, conducting trials free from unpermitted influencing.

2.1.4. Since the beginning of the fastly developing criminal technology the value of personal means of evidence has considerably decreased. This tendency was enhanced by researches on the psychology of testimonies and confessions as well as the activity of the experts, which sometimes righteously shook the faith in testimonies. The use of personal means of evidence is not decreasing therefore the research is justified from the aspect of increasing the reliability of testimonies and avoiding decisions and convictions of judges contradictory to the objective truth.

2.1.5. Successful accomplishment of the tasks related to the dispensation of justice, arising from the enforcement of decrees of criminal procedure, drafting of proposals with regard to codification and the dispensation of justice.

2.1.6. Decree No. 9/1992 (30 Jan.) Constitutional Court Decision pointed out that the constitutional requirement about material righthfulness can be realized staying within institutions and guarantees providing the security of law. The Constitution does not (cannot) provide the subjective right either for 'the realization of the material right' or for the fact that no judicial verdict will be unlawful. These are the tasks and aims of the constitutional state and in favour of realizing these objections it should establish institutions – mainly providing procedural guarantees -, and guarantee the concerned subjective rights. Here belong regulations related to the reliability of testimonies and within this influencing the development of which should partly be devolved upon the judges.

2.1.7. It is an often-mentioned fact that by the time a case is dealt with in a trial principally everything has been decided. The investigation makes it clear what can be expected in the trial where ascertainment and the method of exploring the truth is rather inefficient. Enhancement of this efficiency and the enrichment of its means is also an argument for the necessity of the research.

2.1.8. It should be examined if the Hungarian law succeeded in breaking out of the solely logical aspect of the legal thinking or it also relies on other sciences such as psychology since there are a number of facts that should be known and used during the legal procedure as well as prevent their effects. This thesis would also like to promote this conception.

2.2. Preliminary assumptions

Based on historical, therotic and bibliographic knowledge as well as information about the dispensation of justice the preliminary assumptions can be summarized as follows:

2.2.1. Historically in the early 'probations', until the middle of the nineteenth century when the classical doctrines were enforced and the substantive law was codified, the role of the judicial conviction had no considerable role.

2.2.2. Theory and practise of producing evidence is the mirror of lawfulness. Even the smallest distortion draws along irreparable, dramatic consequences, which can lead to false confessions.

2.2.3. The historically changing, sometimes regressive development of theories on producing evidence and probations proves the consolidation of lawfulness.

2.2.4. Regulations of the new code of criminal procedure related to producing evidence, exploring sources of evidence (method of holding, concrete tasks of the police, the interrogator, the prosecutor, the lawyer, the judge and the chairman of the council) make the producing of evidence very complicated until the development of the correct practice of jurisdiction and can often query the power or even reliability of personal means of evidence.

2.2.5. I assumed that lawyers more often put suggestive, influencing questions than prosecutors and the chairman of the council more frequently has to prohibit answers to questions of the defense.

2.2.6. I assumed that the judges do not possess knowledge about the present achievements of psychology, which they could need during their work when applying institutions of criminal procedure such as the prohibition of influencing questioning or avoidance of putting such questions. The courts rarely employ a psychologist in favour of judging reliability of testimonies the cause of which may be that they do not even know what they should ask as they are not aware of what questions they could find an answer to. Questioning techniques that can be used in the judicial procedure, rules and regulations of question types are practically unelaborated in the scientific legal literature. The theses developed in criminal literature cannot be totally applied in the legal procedure.

2.2.7. At the beginning of my research I assumed that perpetrators make confessions out of different motives but in the meantime a considerable part of them try to preserve their

identity, by which they can prove to their family and the external world that they are in truth honest people. I assumed that they search explanations for their crime afterwards and the help from the interrogator or his influence may lead the accused to make confession (sometimes false confession).

2.2.8. I assumed that the courts rarely or never use regulations of procedural law in order to prohibit unpermitted influencing of questioning, moreover they put influencing questions for the prohibition of which there is no procedural power providing real assurance.

2.2.9. I assumed there is a good connection between judges and lawyers and it has a number of consequences. Usually both parties know they have to avoid being too strict in order to carry on a continuous and good relationship. The lack of interjection in favour of prohibiting influencing questions is partly due to the above explanation and partly to the lack of relating professional knowledge.

2.2.10. The judge should be aware of the possible circumstances which can query the acceptance of confessions. I assumed that beside duress used by the authority a number of other factors such as incorrect investigational or interrogative methods, uncorrect use of the so-called 'Miranda admonitions' as well as false outlining of the significance of testimonies and their possible consequences may also lead to false confessions. I assumed that physical duress exerted in favour of obtaining confession would gradually change into using of psychological methods which sometimes may reach the level of psychic duress.

2.2.11. It cannot be clearly defined what can be called psychic duress during an interrogation. Courts in Hungary will also have the task of determining this category and this thesis would also like to contribute to this work.

3. Summary of scientific results of the research

3.1. Summary of some conclusions of the research and analysis of the hypotheses.

A historically unambiguous statement can be made that the conviction of judges played no important role in the early 'probations' until the middle of the nineteenth century, the enforcement of classical doctrines and codification. After the judicial conviction had appeared in legal thinking the psychic elements which partly form it began to come into force. This phenomenon was observed at the end of the nineteenth century and the beginning of the twentieth. Except for these two facts, legal works started dealing with the role of influencing on testimonies at this time.

This thesis analyses the effect influencing has on testimonies and confessions as well as to what extent the judicial conviction and the practise of jurisdiction is able to reckon with these effects. Within the law on criminal procedure chapters about producing evidence and mainly interrogation concern influencing from the investigation until the second trial, though the law does not give a concrete definition so we should proceed from the general meaning in the Hungarian language.

3.1.2. As an effect of sentences delivered by the Strasbourg Court a number of member states were forced to perform considerable changes on their procedural law as well as system and practice of their jurisdictional system. There is no guarantee that the judicial verdict always outlines the real circumstances or it corresponds to the requirements of material righteousness. However it is a requirement that legislators should draw up rules

and codifiers create regulations complying with the principle of righteous procedure. Here belongs the adjudgement of psychic duress in any phase of the criminal procedure and in some cases the prohibition of influencing questions can be considered as part of it.

3.1.3. Crime, which in the past decades has changed in quantity, quality, its means and methods provides a new challenge for the criminal procedure. It is especially true for the judicial trials, which have stuck in their traditional role and consequently cannot cope with the increased burden.

Testimonies made in the courts are mainly repeated testimonies so we can only speak about reconstruction of testimonies but there is always the chance of finding new evidences. I am of the opinion that beside using own experiences, judges should also elaborate theoretic and practical principles of judicial interrogations and conducts of trial because criminal rules and regulations developed for investigation cannot be used without modification.

In cases where no prosecutor is present in the trial as per § 342 (2), code of criminal procedure, the prosecution is recited by the judge and he puts the questions that should be asked by the prosecutor as the role of the judge and the prosecutor is incompatible.

The presence of the lawyer is not always compulsory in the trial either so the judge necessarily will not seem impartial and instead of paying regard to avoid questions influencing the parties according to § 290 and 293, code of criminal procedure he puts such questions himself.

Judicial practice interprets the pinciple of immediacy narrowly and rather considers its task to check upon testimonies. During the checking the earlier testimony is considered prevailing and all deviations are denied or dismissed. If somebody sticks to his testimony he gave in the trial he is usually instructed that by doing so he accuses the investigator of committing the crime and that perjuries may have serious consequences. This practise does not reckon with the rules of the human memory related to oblivescence, alteration and influencing.

3.1.4. I believe that our practice of delivering sentences should be changed: evaluation of testimonies should become a conscious, critical, controlled activity relying on scientific achievements instead of remaining a rather intuitive, instinctive process acquired through numerous experiences. In this process, beside the psychological knowledge that is generally sufficient in the trial and that can be acquired by the judge, in exceptional cases employing a psychologist together with a psychiatrist can also help. The principle that the judge should check upon the statements made by the experts and can only accept their opinion if their arguments are valid and establish the reasonable conviction of the court should remain in force.

Courts practically do not apply dictates of § 290 and 293, which forbid unpermitted influencing of questioning, moreover, they use influencing themselves and there is no procedural means providing a real assurance for prohibiting it. There is no procedural guarantee for the parties, which could facilitate effectively and in time the forbidding of incorrect questioning.

It is still difficult to find the transit between sciences and experts; also, practical specialists keep avoiding to come accross other areas of sciences and to enrich it by new aspects and approaches. Criminalistics already utiliezes achievements of psychology when using procedural institutions during the investigation, however the same cannot be stated about court proceedings.

Common sense and logical thinking alone are not sufficient for evaluating evidences but the use of solely psychological methods is not appropriate for ascertaining actual circumstances either. Some psychological functions such as perception, remembrance, concentration, imagination and structure of the individual as well as exploration and evaluation of the elements which influence the above may provide numerous valuable data for investigating authorities and courts, and may also facilitate exposition and the delivery of correct sentences.

The judge can definitely be lead astray when reconstucting reality if he accepts testimonies without criticism of their contents and does not check in detail the circumstances in which reflection of the perceived phenomenon was engendered and fixated, and in which the statement about the actual crime was made before the authorities.

Utilizable achievements of social sciences should be incorporated in the knowledge the judges possess. Thereby it could be provided that judges comply with their responsibility of ascertainment using their above knowledge.

It would be reasonable to place more emphasis on psychological knowledge related to the requirements of evaluating evidences in the training of jurists and the retraining of judges as well as the conduct of delivering sentences.

It is possible to obtain adequate and authentic evidence from personal means of evidence but I am of the opinion that the judge should have doubts even until the final verdict or the new trial rather than be sure of his inerrability. The judge may make every endeavour to obtain authentic testimonies but errors cannot be totally excluded in case of personal means of evidence.

The courts usually do not pay attention to the observations outlined in this thesis and they brand a witness reliable or unreliable instead of using the valuable elements that can be found in their testimonies.

The significance of psychological knowledge is that it makes the judge capable of approaching testimonies not only from a logical aspect but through a detailed analysis of them discerning untruth, mistakes, distortions and influencing as well as understanding what kind of inner processes take place behind a testimony or defence and what they actually reveal.

The judge should be able to decide when it is necessary to employ a psychologist; to cooperate with him asking questions carrying forward the case from material and procedural aspect.

Authorities do not precisely know the interaction of the complicated work of sense organs therefore jurisdiction may become more grounded by using the scientific opinion of a psychologist expert who extensively knows these phenomena.

In order to be able to ask the psychologist questions the judge should know what achievements this science has what he can use in the trial. In default of this knowledge he does not even know what to ask.

3.1.5. The research decidedly established that during the juridicial preceedings judges practically do not use prohibition of influencing questioning and answers to such questions. According to further experiences of the research the cause of meager information on influencing questioning is not the lack of this problem in Hungarian criminal procedure.

Although at the beginning of my research I assumed that due to their position lawyers put unpermitted questions more often, and judges have to prohibit answer to such questions more frequently, the research did not justify this assumption. In conformity with other researches I experienced that during the trial the defence is typically passive and the judge is the main interrogator, i.e. increased endeavours for influencing by the lawyers cannot be detected.

Lack of judicial measures in favour of prohibiting influencing questioning is partly due to the good relationship between judges and prosecutors, lawyers, and partly to inadvertence or the lack of relating professional knowledge.

As a consequence of the fact that the judge is the main interrogator in the trial it occurs that actually he asks the accused or the witness influencing questions. However, it is not unadvisable to admonish or interrupt the judge asking him to rephrase his words as it contains unpermitted influencing and also to prohibit the answer to his own question. Generally it is only possible to make motions after the judge has put his questions and the answers have been made.

In my opinion alteration of judicial practice of conducting trials is necessary. Parties should gain more ground and prosecutors as well as lawyers should be allowed to interrogate the witness.

Questioning techniques that can be used in the juridical procedure, rules relating to the types of questions are practically not elaborated in the legal literature because theses dealt with in the criminal literature cannot be transferred to the juridical proceedings without any alterations.

Influencing or suggestive questions grammatically belong to the category of decidable or dividing questions.

3.1.6. Judges should possess knowledge about incorrect methods by which the accused were approached to obtain their testimonies irrespective of the frequency of such actions. There would be less judicial errors/misjudgements if the aim of interrogations were the seeking of truth instead of obtaining confessions.

In case of confessions it should be examined if there are evidences raising doubt related to the confession. Confession is only one of the evidences the correctness of which should be considered by the judge. For this end judges should be aware of the possible circumstances that can query the acceptance of the confession as beside duress applied by the authorities a number of other factors may also lead to false confessions such as the influencing dealt with in this thesis. The correctly applied so-called 'Miranda admonitions' can decrease the negative influencing effects of the interrogation.

Many perpetrators rationalize their deeds this way justifying the different mistakes. Rationalizing provides a credible explanation for the deeds of perpetrators when it makes a good impression of them by putting their deeds in a favourable light. A similar phenomenon is the shifting of responsibility on to others, which makes an excuse for a deed by passing the charges on other people. Knowing the motivations of confession is also important because they may give a clue for surveying interrogation techniques and methods used during the investigation as well as their effects.

The phenomenon described in the research can be used by interrogators who radiate sympathy and in favour of obtaining confessions try to minimize crime. Minimalization of the crime by the interrogator can even be qualified psychic pressure, which may lead to false confession.

Hopefully in the future – due to the spread of interrogations by means of cassettes and video cameras – further examinations can be made in favour of surveying unclear points of false confessions. Further researches may encourage legislation in regularization of disputable interrogation techniques. Recording of interrogations may help investigators in the analysis of interrogations and can also contribute to decrease of incorrect interrogation methods.

3.1.7. Our effective procedural law shows a lot of resemblance with the analysed German procedural rules. The common-law procedural system is built on considerably different principles and regulations and as a consequence it has much more extensive and elaborate literature on influencing questioning. However differences in traditions and legal culture can make the take-over of the successful methods unsure and ineffective even in small details, though it is also unadvisable to disregard experiences of other countries as well as total seclusion.

3.2. My proposals for legislative measures based on the results of the research

3.2.1. In my opinion it is also a deficiency of codification that during the investigation it only prohibits to give answer to influencing questions in case of witnesses (§ 180 (1), code of criminal procedure). I do not see any acceptable reason for this and I think the relevant legislative measure should be modified and be related to the the interrogation of the accused as well (§ 180 (1), code of criminal procedure).

3.2.2. In the investigational phase of the criminal procedure there is no general and expressed prohibition for putting influencing questions, versus the regulations relating to the trial as per § 290 (3) and § 293 (2), code of criminal procedure.

As a matter of fact, unpermitted questions specified in § 180 (1) and § 181 (1), code of criminal procedure belong to influencing but I think there is no argument in criminal tactics which would make the total prohibition of influencing questions unnecessary during the investigation. The danger of influencing questions is not smaller as reconstruction of the events takes place in this phase of the procedure at first and it is possible that in the subsequent trials the witnesses will remember their former testimonies instead of the actual events. I feel that modification of the code of criminal procedure is justified in this issue as well prescribing total prohibition of influencing questioning even during interrogations in the investigational phase.

3.2.3. I am of the opinion that utilizing achievements of psychology is necessary in the trial in favour of evaluating reliability of testimonies, for which the alteration of legal measures and unambiguous practice of law are necessary. This work does not involve disproportionate expenditures of time and cost.

In case an expert is employed in the trial the right of the accused that he is not obliged to answer questions is guaranteed. In case of the witness and the afflicted party the law is less unambiguous but for contribution in the procedure conducted in the presense of an expert decrees relating to obstacles of testimonies are prevailing. Therefore the afflicted party using his right of immunity is legally allowed to refuse his obligation to render information. Naturally, I agree with this regulation.

I think in favour of utilizing present achievements of psychology unambiguously it would be a more correct solution if beside the obligation to render information the law also prescribed the obligation to give an answer to the questions asked in the criminal procedure in case of witnesses who do not have immunity, the afflicted party and the psychologist (or psychiatrist) experts. Answering questions is a much more extensive conception than rendering information. For lack of the above it is not possible to employ an expert to check the reliability of the testimony.

In case of the accused the law cannot describe such obligation as it would contradict the prohibition of self-incrimination.

Theoretically, there is no legal impediment of utilizing the 'opinion' formulated from the answers given during the exploration. The confession of the accused made before the psychologist expert cannot be used but the opinion of the expert can. The psychologist often gives an opinion about the reliability of the confession so the logical gap is evident. In my opinion this contradiction may be solved if by the analogy with the polygraphic analysis there were an unambiguous legal decree on the prohibition of analysing the confession without the consent of the accused. In case there is a consent, the psychologist expert could ask questions related to the crime and there were no obstacles to the utilization of expert opinion. Naturally, a similar decree relating to analyzing testimonies of the afflicted party and witnesses is also justified.

3.2.4. It is an often-mentioned problem that the answers given during the exploration (questioning by the psychologist expert) influence the judge even if they are not directly referred to. In case there is no particular consent from the accused that his statement before the expert can also be used against him as an evidence, in the knowledge of the 'Miranda admonitions' it should be guaranteed by a legal measure that his answers related to the crime will not be included in the expertise and forwarded to the authorities. This proposal in case of psychologist expert refers to § 108 (8) and § 108 (2), code of criminal procedure. Under present regulations the judges trained on the traditions of inquisitorial and 'mixed' system as well as other members of the authority read over the statement made by the accused even if it cannot be used, which consequently influences their decision, in contrast with the intention of codifiers.

4. Theoretical and practical utilization and usability of the achievements of the research

According to preliminary assumptions the achievements of the research can be utilized in five main areas:

4.1. The achievements may indirectly promote clarification of theoretic questions related to evidential action.

4.2. They may have a role in the establishment of scientific disputes on evidential theory and evaluation of evidences.

4.3. Contribution to the establishment of lawfulness, to more grounded evidences of crimes, to avoiding unfounded accusation and judicial errors by exploring theoretic and practical problems which occur in the process of taking, securing and evaluating evidences.

4.4. With regard to legislative proposals, utilization of the achievements may play a considerable role in codification.

4.5. Beside practical utilization, the new scientific achievements may also play an important role in university education instructing the law of criminal procedure.

5. Publications by the author in the same theme

1. A hamis beismerő vallomás. Kontroll. (under publication)
2. False confessions. Debreceni Jogi Műhely (under publication)
3. A pszichológus szakértő egyes alkalmazási lehetőségei a tanúvallomások értékelésében a büntetőeljárásban. *Ügyészek Lapja* 2007, no. 5. p. 25-33
4. A befolyásoló kérdésfeltevés a büntetőeljárásban. In.: Farkas (ed.): *Tanulmányok Dr. Dr. H.C. Horváth Tibor professor emeritus 80. születésnapja tiszteletére*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2007, p. 255-279.
5. A hamis beismerő vallomást eredményező befolyásolás a büntetőeljárásban. *Debreceni Jogi Műhely*, vol. 4, no. 2, 1 April 2007
6. Könyvajánló. D.L. Schacter: *Az emlékezet hét bűne* Hogyan felejt és emlékszik az elme *Bírák Lapja*, 2007
7. Gerőcz Kálmán 1888-1965 Büntetőjog-Jogbölcsélet-Kriminálpszichológia. In: P. Szabó Béla (ed.) *Historia Facultatis Iuridicae III. A Debreceni Tudományegyetem Jogtanárai (1914-1949) II.* Published by Debreceni Egyetem Állam- és jogtudományi Kara, Debrecen, 2006. p. 53-68.
8. Terhelti védekezések jogi és pszichológiai szempontú értékelése az adminisztratív csődbüntett köréből. *Debreceni Jogi Műhely*, vol. 3, no. 3, 1 July 2006 www.jogimuhely.hu, co-author: Krisztina Hajdú
9. Pszichológiai ismeretek a vallomások értékelésében a büntetőeljárásban. *Bírák Lapja*, 2006. no. 1, p. 68-80
10. A téves ténymegállapítás egyes pszichológiai aspektusai. *Debreceni Jogi Műhely*, vol. 3, no. 4, 1 October 2006. www.jogimuhely.hu
11. A nyomozóhatóság jelentése a bizonyítási eljárásban. In: *Az új büntetőeljárási törvény első éve*. Debreceni Konferenciák 4. Debrecen, 2005. p. 21-32
12. Pszichológiai szempontok a tanúvallomások értékelésében. *Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis* 4, 2004. p. 33-48
13. A tanúk és vádlottak kihallgatásának egyes pszichológiai és jogi kérdései. *Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai* 4/1. 2004. p. 157-184
14. A kihallgatásról készült rendőri jelentés a bizonyítási eljárásban. *Ügyvédek Lapja*, 2003, no. 4. p. 25-31
15. A gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények egyes gyakorlati kérdései. In.: Nyári K. (ed.): *Az erőszak ne legyen az életforma része! Partnerek vagyunk a gyermekbántalmazás megelőzésében!* Publisher: Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 2003. p. 137-150
16. Die Rolle der Psychologie im Strafprozess. *Doktoranduszok Fóruma Miskolc*, 2003. p. 94-99

17. A gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények egyes gyakorlati kérdései. A Civil Bűnmegelőzés Országos Konferenciái 2003. p. 137-150
18. Büntető igazságszolgáltatás a Rákóczi-szabadságharc idején. A Rákóczi-szabadságharc és közép Európa. Tanulmányok a Rákóczi szabadságharc kezdetének 300. évfordulójára. Sárospatak, 2003. p. 193-191
19. A gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények büntetőjogi megítélésének egyes gyakorlati kérdései. Börtönügyi Szemle 2003. no. 4, p. 19-26
20. Die Rolle der Zeit in den Strafprozess (Wirtschaftsdelicte). Doktoranduszok Fóruma, Miskolc, 2002. p. 74-77
21. Vádlotti védekezések az adminisztratív csődbüntett köréből. Bírák Lapja, 2002. no. 2, p. 72-76
22. Jogértelmezési kérdések a felszámolás eredményének meghiúsításával járó csődbüntett miatt indult büntetőeljárások kapcsán. Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium, Tomus: 2/1 Miskolc, 2002. p. 209-223
23. Minden út a bíróságra vezet. In: Mihályi-Beznicza (ed.): Előadások az Igazságügyi Fiatalok Szakmai Konferenciáján. Kiadó: Zala Megyei Bíróság, Zalaegerszeg, 2001. p. 28-31